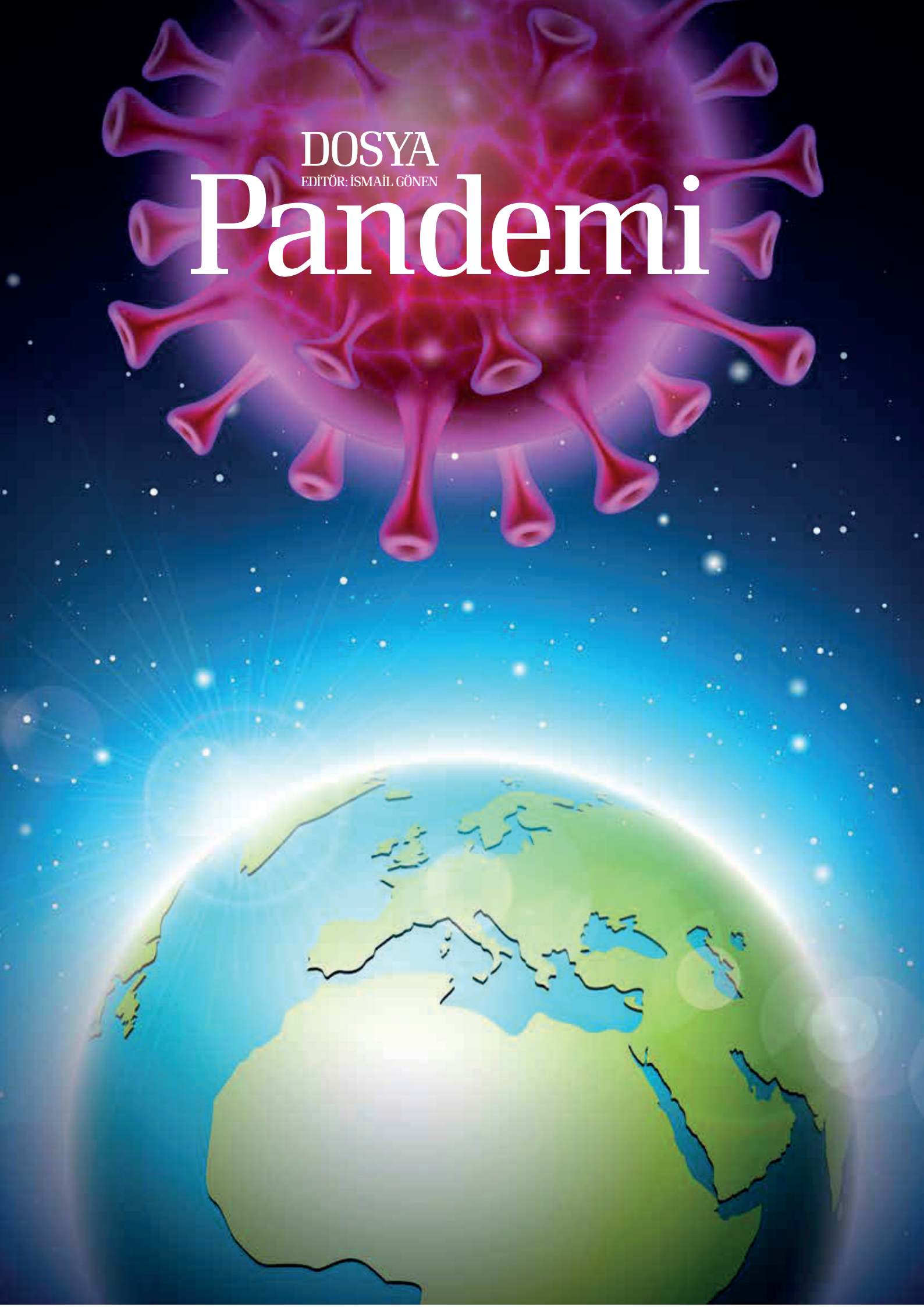

DOSYA

EDİTÖR: İSMAİL GÖNEN

Pandemi

Hayatlarımızın cilasının döküldüğü zamanlar...

Murat Sevinç*

Hakikaten de hayat olağan akışındayken çoğu insan iyi niyetli, makul bulunur muhatabınca. Belki de toplumsallaşma gereksinimi, yalnız kalmama arzusu bizi bu yönde düşünmeye ve hissetmeye sevk ediyordur.

Yazıya başlarken, “İşler iyi giderken herkes iyidir hoştur,” gibi bir yargı ileri sürsem, okuyacak olanların pek çoğunun hak verme ihtimalinin nedeni, toplumsallaşma deneyimimiz. Hakikaten de hayat olağan akışındayken çoğu insan iyi niyetli, makul bulunur muhatabınca. Belki de toplumsallaşma gereksinimi, yalnız kalmama arzusu bizi bu yönde düşünmeye ve hissetmeye sevk ediyordur. Bir gün işlerin kötüye gitmeye başlamasıyla, eşimiz dostumuz bizi hayal kırıklığına uğratabilir. Bu gerçek bir hayal kırıklığı mıdır, emin değilim. İçten içe bildiğimizle, aslında hep beklediğimizle karşılaşmanın üzüntüsü belki. İnsanın başına gelecek en acı veren deneyimlerden biri, herhalde

kendini artık kandıramadığını kabul etmek zorunda kaldığı anlardır.

Aylardır yaşadığımız ve belli ki daha uzun süre mücadele etmek zorunda kalacağımız salgın hastalık deneyimi, ilk günden itibaren yukarıdaki sıradan insanlık durumunu hatırlatıyor bana. Kuşkusuz kurumları, devleti, tarihi insanmışçasına ele almak, zamanında kimi düşünürlerce başvurulmuş olsa da pek makbul bir düşünme biçimi değil. Fakat bir iki ölçülü ‘benzetmenin’ de zararı dokunmaz doğrusu!

Nasıl bir sistemin içinde yaşadığımızı bilerek ya da hissederek yaşıyoruz. Buradaki ‘bilmek’ sözcüğüne ‘bilgi-den’ kaynaklı anlam yüklemeyelim. Söylemek istediğim, sömürü kavramı hakkında bir şeyler okumamış biri

de, sömürüldüğünü anlayabilir. Bilip anlamayan da ‘hisseder’ belki ama dile getirecek dağarcığa sahip değildir. Tabii, düşüncelerimizi belirleyen, kaçınılmaz biçimde bir toplumdaki hâkim ideolojidir ve Marx’ın değişişyle ‘bir dönemin hâkim düşüncesi, o dönemin hâkim sınıfının düşünceleridir.’ Üretim araçlarının sahipleri, zihinsel üretim üzerinde de belirleyicidir. Dolayısıyla koşullarımızdan, çağımızdan, içinde yaşadığımız toplumun değerlerinden tümüyle bağımsız bir düşünme eyleminin varlığı pek gerçekçi değil. Söz konusu bakış açısı insan düşünce ve eyleminin tümüyle belirlenebileceği anlamına gelmez kuşkusuz. Hâkim düşüncenin dışına çıkabilmek, fark edebilmek ve bunu diğerlerine anlatabilmek için çaba harcamak elbette mümkündür.

* Siyasal Bilimci, www.diken.com.tr ve www.gazeteduvar.com köşe yazarı

Kapitalist üretim, tarih boyunca tanık olunan beşinci ve son üretim biçimi. Yaklaşık beş-altı asır önce bayrağı feodaliteden devraldı ve bir başka 'biçime' devredecek. Dünya çapında bugüne dek görülmemiş ölçüde yaygın ve başarıya ulaşmış bir sistem. Tarihi içinde defalarca kriz yaşadı ve hepsini insan zayıfatı (!) ile aşmasını bildi. Hâlihazırda da bir kriz yaşıyor ancak bu kez yapısal bir sorunu var: 'Bilişim devrimi,' daha az emekle aynı verimliliği mümkün hale getirdiği için, kapitalizmin temelindeki olgu olan 'emek sömürüsü' anlamsız hale geldi. Nesnel temeli ortadan kalkan bir sistem nasıl ayakta kalabilir ya da kalabilir mi, bunu göreceğiz. Birkaç kuşak sürecek belki.

Ancak toplumsal-siyasal yapıların, kültürün ve yaygın kabul görmüş değerlerin değişmesi o kadar kolay değil. Çok zaman alıyor. Şu anda 'değer' dediğimiz her ne varsa, büyük ölçüde hâkim sınıfın yaratısı. Yaşamımızın her anına sirayet eden bir belirleme gücü bu. 'Olmazsa olmaz' kabul ettiğimiz şeyleri düşünersek, çoğunun bizlere egemen sistem ve o sistemin ürünü ilişkiler tarafından belletildiğini fark edebiliriz.

İşte üç dört aydır mücadele ettiğimiz salgın, yani, yazının başında verdiğimiz örneğe dönersem eğer, 'işlerin bir anda bozulması' önümüze, olağan zamanlarda tanık olmadığımız yeni bir dünya çıkardı. Yıldızı dökülmüş, aslında bildiğimiz ama bilmezden geldiğimiz tüm çirkin yönleri ortalığa saçılmış bir dünya. O çirkinlik hep vardı. Görmeyelim diye üzeri maharetle kapatılmıştı ve doğrusu çoğumuzun işine geliyordu. Tabii, özellikle yönetenlerin. Salgının sarstığı tüm batı demokrasileri, hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını farkında ve kapitalizmin güncel versiyonu ayakta kalmak için her önlemi almaktan çekinmeyecek. Nitekim bir süredir yaşadığı sorunları, otoriterliğe başvurarak bastırmaya çalışıyordu ki bu eğilimin artma ihtimali var. Fakat öngörülebilir bazı gelişmeler haricinde, falcılık yapmaktan uzak durmak gerekir. Görünen, kapitalizmin vardığı aşamada neo-liberalizm artık sürdürülemiyor ve dünya yeni bir şeylere gebe.

Uzun vadeli tahminleri, muhtemel küresel gelişmeleri bir yana bırakalım şimdilik. Salgın, hem memleketimiz hem de bireysel yaşamlarımızda bir şeyleri

değiştirecek belli ki. Ya da, değiştirmesi gerekir.

Ne oldu peki Türkiye'de, işler kötüye gidince ve alışıldık hamaset, bir bulaşıcı hastalık karşısında çaresiz kalınca?

Belki de salgının en belirgin sonucu şu: 'Aynı gemideyiz' söyleminin ne denli riyakârca olduğu bir kez daha açıkça görüldü. 'Evde kal' sloganı, geminin birinci sınıf kamaralarıyla makine dairesi çalışanları arasındaki derin ayrımı gözler önüne serdi. Ücretli izne çıkarılmayan milyonlarca çalışan, evde kalamadı haliyle. Süreç boyunca alınan tüm 'idari' tedbirler, işgücü kaybını asgari düzeyde tutmaya yöneldi. Tabii söz konusu idari tedbirlerin bir kısmının, hem biçimsel hem de içerik bakımından hukukun temel ilkelerine aykırı olduğunu eklemekte yarar var. Sizler de, örneğin İçişleri Bakanlığının hangi kararı hangi genelgeyle aldığını ve o genelgenin nerede yayınlandığını arayıp bulmayı deneyebilirsiniz. Yorucu ve sonuçsuz bir girişim olacağını şimdiden bilmeniz de yarar var! Hal böyleyken salgın, Türkiye'de artık bildiğimiz anlamda bir devlet mekanizması olmadığını en açık biçimde ve bir kez daha göstermiş oldu. Anayasa'daki temel ilkelerin göz ardı edildiğini söylemenin bir değeri ve anlamı olmayacak muhtemelen!

Aynı sorundan kaynaklanan ikinci bir sonuç, özellikle iktidar seçmeni olmayan yurttaş kümelerinin süreç boyunca yaşadığı tedirginlik ve güvensizlik duygusunun aşikâr oluşuydu. Sağlık Bakanı 'üslubuyla' güven vermiş olsa da, idareye yönelik eleştiriler dinmedi. İdarenin kritik anlarda yalpalaması, yanlış olduğu bir türlü itiraf edilemeyen 'Umre' kararı, sokağa çıkma yasağı getirileceği çok geç duyurulan o meşhur Cuma gecesi yaşanan kriz, maske dağıtılamaması, yerel yönetimlerin faaliyetlerinin engellenmeye çalışılması vs. gibi tercihler/açmazlar, yönetim yapısının ve karar alma mekanizmalarının ne denli zaaf içinde olduğunu gösterdi. Tüm bu sorunlar, 2017'de anayasa değişikliği ile kabul edilen ve dünyada eşi benzeri olmayan hükümet sistemiyle de yakından ilgili. Hiçbir bakanın alınan kararları açıklamaya dahi cesaret edememesi ve son sözü sürekli, aynı zamanda bir partinin genel başkanı olan devlet başkanına bırakması manidardır. Türkiye'de artık sağlam bir bürokrasinin varlığından söz etmek hiç kolay değil.

“

Koşullarımızdan, çağımızdan, içinde yaşadığımız toplumun değerlerinden tümüyle bağımsız bir düşünme eyleminin varlığı pek gerçekçi değil.

”

“

Sorunlarımız sınırlar ötesiyse, çözümler de uluslararası dayanışmayla mümkün olabilir. Ülkeler arasındaki sınırlar bundan yüz yıl önce şimdiki haliyle mevcut değildi, muhtemelen birkaç yüz yıl sonra da olmayacak.

”

Tabii dünya çapında nam salmış en heybetli yöneticilerin kapı koluna dokunmaktan çekinir hale gelmiş olması, ülkeler arasındaki ulusal sınırların silikleşmesi gibi daha genel sonuçları var salgının. Bunlar uzunca yazmayı gerektiriyor, ancak şimdilik şu kadarını söylemek şart: Sorunlarımız sınırlar ötesiyse, çözümler de uluslararası dayanışmayla mümkün olabilir. Ülkeler arasındaki sınırlar bundan yüz yıl önce şimdiki haliyle mevcut değildi, muhtemelen birkaç yüz yıl sonra da olmayacak. Özellikle iklim krizi, yer-yüzündeki herkesin, tüm halkların ortak sorunu. Türkiye'ye özgü oksijen, su ve toprak yok, malum.

Günlük yaşamlarımızdaki değişim ise hakikaten düşündürücü ve ürkütücü. Üç ayda başka birilerine dönüştük sanki. Şubat ayında yaşamımızın olağan parçası olan her şey, her insan, her mekân, her alışkanlık, başlı başına bir tehdide dönüşmüş durumda. Hiçbir yere dokunamamak, sevdiklerimize sarılamamak, sürekli temizlik kaygısı, evlerimizde kapalı kalmak, kapalılığın yarattığı ruhsal sorunlarla yüzleşmek vs. tabii, farklı cinsiyetlerin bambaşka karantina deneyimi yaşadıklarını, örneğin aile içi şiddetin arttığı gerçeğini ihmal etmemeli.

Hal böyleyken...

Elbette açılır açılmaz AVM'lere, alıştıkları

yaşamın uğrak yerlerine koşacak insanlar; biraz cesaretliler tatil planları yapacak. Bunda bir gariplik yok. Alışkanlıklarımız, bugüne dek öğrendiklerimiz, bize dayatılanlar, yılların ürünü. Ancak 'yüceltilmiş birey' üzerine inşa ettiğimiz hayatlarımız, koca bir kayaya çarptı bir kez. Belki de 'bundan böyle hiçbir şey aynı olmayacak' yerine, 'aynı olmamalı' demeyi, bu temenniyi dillendirip anlatabilmeyi denemek gerekiyor. Er ya da geç normale dönülür; sorun şu ki, o normal hiç de normal değildi ve aynı şekilde dönmemesinde yarar var. Evet, hepimiz koşullarımızın ürünüyüz ve evet, her ne değişecekse bizler istediğimiz için değişecek. Doğayla uyumlu, eşitlikçi toplum ve çılgınca tüketime dayanmayan bir yaşam, kesinlikle 'insancıl kentler' için mücadele edersek, ne âlâ...

Not ve teşekkür: Bu kısıklıkta bir yazıda değinmenin mümkün olmadığı çokça konu var. Bunlardan biri, salgın gibi bir musibette toplumsal faydası iyice görünür, anlaşılır hale gelen meslekler. Bana kalırsa dünyanın anayasacılarına değil ama iyi hekimlere ihtiyacı var. Türkiye'deki tababet eğitiminin niteliği ve hekimlerimizin başarısı herkesin malumu. Tabip Odasına bana bu satırları yazma fırsatı verdiği için teşekkür ederim. Onur duydum. Var olsun hekimlerimiz...

